

DR. HOLLÓ LÁSZLÓ

AZ ABORTUSZ-INDIKÁCIÓK MEGÍTÉLÉSE A ROMÁN TÖRVÉNYHOZÁS ÉS A KATOLIKUS ERKÖLCSTEOLÓGIA TÜKRÉBEN

Dem psychisch gesunden Menschen ist es weitaus natürlich, dass das Streben, das Leben des Anderen zu schützen, Teil seiner Weltanschauung ist.

Bis zur gesellschaftlichen Wende von 1989-90 in Ost-Europa, bezogen sich in mehreren kommunistischen Ländern – darunter auch in Rumänien - strenge Gesetze auf die Geburtenregelung. „Unsere Partei und Regierung“ traf in 1966 – nicht auf Basis der christlicher Werte, sondern von verschiedenen pragmatischen Überlegungen geleitet – die diktatorische Entscheidung, dass ihre Staatsbürger der christlichen Moral entsprechend leben müssten (zumindest bezüglich der Moral des empfangenen Lebens).

Gleich nach der Wende im Dezember 1989 erschien ein neues Abtreibungsgesetz, in dem Schwangerschaftsabbruch bis zu der 12. Woche der Schwangerschaft legitimiert wurde. Dieser Entschluss wurde quasi zum Symbol der neu gestarteten demokratischen Umordnungen.

Dank dieses Dekretes und der Abwesenheit eines sexuellen Aufklärungs- und Erziehungsprogramms endeten in Rumänien 1990 – entsprechend den veröffentlichten Daten der Klausenburgener Konfident Stiftung (Schwangerschaftsberatungszentrum) – von 1000 Schwangerschaften 759 mit Abtreibung. Diese Daten werden von den Angaben des Statistikjahrbuchs Rumäniens 2004 bezüglich der Periode 1990-2003 bestätigt, laut deren im Jahre 1990 in Rumänien insgesamt 992265 chirurgische Abtreibungen, d.h. auf 1000 Geburten durchschnittlich 3158,4, auf 1000 Frauen 177,6 Schwangerschaftsabbrüchen durchgeführt wurden.

Ist also dem Menschen natürlich, das Leben des Anderen zu schützen?

Fogalomtisztazás

A lelkileg egészséges ember a világ legtermészetesebb dolgának tartja, hogy éleltszemléletének része a saját és mások életének védelmére irányuló törekvés. Ez a megállapítás első olvasásra összeütközésbe kerülhet a címben megjelölt „abortusz-indikációk” kifejezéssel. Ezt elkerülendő rövid fogalomtisztazásra van szükség. Az abortusz-indikáció olyan szakkifejezés, amelyet – bár az orvostudomány és a teológia egyaránt használ – magyarázatra szorul. Éspedig azért, mert bár az „indikáció” főnév magyar megfelelőjét nem találni a Magyar Értelmező Kéziszótárban, az „indikál” ige jelentését a szótár a „javall” igével világítja meg, amiből témánk kontextusában viszonylag egyértelműen kihallható a magzatelhajtásra bátorító serkentés.¹

¹ Vö. *Magyar Értelmező Kéziszótár A-K*, (szerk. Juhász J. és mások), Bp. 1992, 591.

Márpedig a művi vetélések kérdésében bátorító javallatról nem lehet szó, sokkal inkább kényszerhelyzetnek kellene ítélnünk az olyan körülményeket, amelyek egy édesanyát arra indíthatnak, hogy magzatának elvetése, meggyilkolása mellett döntsön. Így – véleményem szerint – közelebb állnánk az igazsághoz, ha az „abortusz-kényszerhelyzetek” kifejezést használnánk, ami talán jobban megfelelne a tárgy természetének. Nyilván az erkölcsi mérlegelésekre érzékeny elme az általam ajánlott kifejezéssel kapcsolatban azt az ellenvetést tehetné, hogy ez már-már a „kényszerítő” körülményekből magyarázva megérthetővé, illetve „szalonképessé” teszi az abortuszt. A tények azonban a maguk fájdalmas voltukban is tények maradnak, és a nyelvi kifejezés soha nem tudja visszaadni azt a fájdalmas valóságot, amelyet egy ilyen válságos helyzet jelent.

Ami a címben szereplő abortusz kifejezést illeti, nyilván az áldott vagy várandós állapot – illetve közismertebb és kevésbé keresztény, de a rideg tényeknek gyakran megfelelőbb kifejezéssel élve, a terhesség – szándékos művi megszakítását jelöljük vele, ami az anyaméh életképes gyümölcsének, a magzatnak a megőlését, majd eltávolítását jelenti. Ettől meg kell különböztetnünk a terhesség közvetett megszakítását ill. megszakadását, amely egy önmagában megengedett, az életveszélybe került anya egészségét védeni hivatott beavatkozás „mellék-következményeként” történhet meg. Hasonlóképpen az abortusz kifejezést használjuk – bár a *spontán* jelzővel megtoldva – az olyan vetélések esetén is, amikor az éretlen magzat valamilyen okból, szándékos beavatkozás nélkül az anyaméhből eltávozik.

A dekrétumok erkölce Romániában

Az 1989-ben bekövetkezett társadalmi változásokig Kelet-Európa kommunista országaiban – így hazánkban is – szigorú törvények vonatkoztak a születésszabályozásra. Az ezt megelőző időben a terhesség-megszakítást illetően öt különböző törvénykezési fázis különböztethető meg.

1957-ig Romániában, az orvosi javallatok eseteit leszámítva, tilos volt mindenféle vetélést előidéző beavatkozás elvégzése.

Az 1957-ben kiadott 463-es dekrétum engedélyezte a kérésre végzett terhesség-megszakítást.² Ennek értelmében az abortusz engedélyezett volt a más állapotban lévő anya kérésére, ha azt megfelelő egészségügyi intézményben végezték.

² Vö. 463-as számú dekrétum, in: *Buletinul Oficial* nr. 26/ 1957. szeptember 30.

Az 1957-es dekrétum megjelenését követően az ötvenes évek végén és a hatvanas évek elején, rövid időn belül, nyilvánvalóvá vált, hogy az abortusz törvényesítésével megnőtt azoknak a száma, ami a demográfiai mutatókat is negatívan befolyásolta. E tapasztalat okán, diktatórikus módon, nem a keresztény alapértékekre támaszkodva, hanem különböző pragmatikus megfontolásoktól vezetettve „pártunk és kormányunk” gondoskodott arról, hogy állampolgárai a keresztény erkölcsi elveknek megfelelően éljenek (legalábbis ami a megfogant élettel kapcsolatos morált illeti). Ugyanakkor, ha ezt áthágták, egyrészt súlyos büntetésekkel kellett számolniuk, másrészt – esetenként a titkos és avatatlan beavatkozások következtében – az életükkel fizethettek a törvény előírásai ellen cselekvő anyák. Ez a törvény az 1966-ban kiadott hírhedt 770. dekrétum.³

Es első cikkelyében megtiltotta a terhesség-megszakítást. A második cikkely felsorolta azokat a rendkívüli eseteket, amelyek indokolhatták a művi beavatkozást. Ilyennek számított az anya életének a terhesség általi veszélyeztetettsége, a szülők egyikének örökölhető malformációval járó betegsége, az anya súlyos fizikai, pszichikai vagy szenzoriális rokkantsága, továbbá azok az esetek, amikor az anya betöltötte 45. életévét, az anya szült már négy gyermeket és ezek még gondozásában vannak, ill. amikor a terhesség nemi erőszak vagy vérfertőzés által következett be.

A további cikkelyek szabályozták a terhesség-megszakítás engedélyezett eseteinek szigorú körülményeit. Így a 3. cikkely az abortusz 2. cikkelyben megengedett formáit a terhesség első három hónapjára korlátozta. Rendkívüli esetekben, amikor a magzat az anya életét veszélyeztette, engedte meg a hatodik hónapig. A negyedik cikkely előírta, hogy az engedélyezett beavatkozásokat csak nőgyógyász szakorvosok végezhetik, akiknek felhatalmazást esetenként a regionális, vagy városi Néptanács Végrehajtó Bizottsága által létrehozott rajoni-, vagy városi Orvosi Szakbizottság ad (5. cikkely). Sürgősségi esetben végzett abortuszt megelőzően, vagy ha erre sem volt lehetőség, azt követően 24 órán belül kellett jelentést tennie a beavatkozást végző szakorvosnak és az orvos-bizottság utólagosan vizsgálta meg, hogy szükségszerű volt-e vagy sem a beavatkozás (6. cikkely). A terhesség

³ Vö. Decret nr. 770 din 1 octombrie 1966 pentru reglementarea întreruperii cursului sarcinii, in: Buletinul Oficial nr. 60/1966. október 1.

megszakítása az előbbieken felsorolt törvényes kereteken kívül a büntetőjog szankcióit vonta maga után (7. cikkely).

A drasztikus előírások ellenére, a dekrétum nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. A születési arány kezdeti enyhe növekedése után tovább csökkent, ugyanakkor nőtt az anyák életét veszélyeztető törvénytelen abortuszok száma.

Mivel a dekrétum nem teljesítette be a hozzá fűzött reményeket, ahelyett, hogy a helyzet elemzése után kerestek volna megoldást a felmerülő kérdésekre⁴ a szexuális nevelés eszközének igénybevételével, újabb szigorító intézkedéseket törvényesítő dekrétum jelent meg 1985. december 26-án 410-es számmal.⁵ Ezzel „pártunk és államunk a sokoldalúan fejlett szocialista társadalom fejlesztését és a haza minden állampolgára anyagi és szellemi jólétének folyamatos emelését szolgáló politikája keretében, különös figyelmet szentel a gyerekek nevelésének és a gyerekes családok támogatásának”⁶. Ennek keretében az anyáknak szülési segélyt, a gyermekek számának megfelelő változó nagyságrendű gyermeksegélyt, és a katonai szolgálatot teljesítő férfiak feleségeinek segélyt állapítottak meg.

Az 1989-es decemberi fordulat után közvetlen megjelent új abortusztörvény a terhesség 12. hetéig törvényesen igazolhatóvá tette a terhesség-megszakítást, amely rendelkezés a frissen induló demokratikus átrendeződésnek mintegy szimbólumává vált. A nemzeti Megmentési Front Tanácsa az 1989. december 26-án hozott 1-es számú egyetlen cikkelyt magába foglaló – törvények, dekrétumok és más normatív aktusok hatálytalanítását előíró – dekrétum-törvény⁷ 8. pontjával hatályon kívül helyezte az 1966. évi 770. dekrétum terhesség-megszakításra vonatkozó rendelkezéseit, 12. pontjában pedig a büntető törvénykönyv abortuszra vonatkozó 185-188. cikkelyeit.

Ennek az intézkedésnek és a szexuális nevelő-felvilágosító munka elmaradásának is köszönhetően a kolozsvári Confident Alapítvány (ter-

⁴ 1972. február 17-én megjelent 53. számú dekrétum módosította a 770. dekrétum 2. cikkely d pontját, azzal, hogy az abortuszra engedélyezett alsó korhatárt 45-ről a 40. életévre hozta le.

⁵ Vö. Decret nr. 410 din 26 decembrie 1985 privind alocația de stat și indemnizația pentru copii, ajutoarele ce se acorda mamelor cu mai mulți copii și sotiilor de militari în termen, in: Buletinul Oficial nr. 76/1985. december 26.

⁶ Uo.

⁷ Decret-lege nr.1 din 26 decembrie 1989 privind abrogarea unor legi, decrete și alte acte normative, in: Monitorul Oficial nr. 4/ 1989. december 27.

hességi tanácsadó központ) által közölt adatok szerint⁸ 1990-ben Romániában minden 1000 terhességből 759 abortusszal végződött. Ezt az adatot erősítik a 2004. évi Romániai Statisztikai Évkönyv 1990-2003 időintervallumot felölelő kimutatása, miszerint 1990-ben Romániában 1000 élő születésre átlagban 3158,4, 1000 nőre 177,6 művi beavatkozással történő terhesség-megszakítás, tehát művi abortusz esett.⁹

Évek	Összesen 15-49 év	Korcsoportok szerint						
		15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49
1990	992265	49575	242754	253944	247068	153290	42268	3366
1991	866934	50688	225541	204391	206743	137495	39296	2780
1992	691863	44223	184549	167139	152544	106539	33920	2949
1993	585761	41267	149220	152202	123467	89230	28046	2329
1994	530191	37809	132395	144611	108339	78940	25602	2495
1995	502840	39575	127414	142781	94071	71736	24556	2707
1996	455340	35814	113552	135826	82260	63008	22768	2112
1997	346468	26095	86347	100655	67254	46842	17776	1499
1998	270930	20886	66133	74620	57533	36292	14280	1186
1999	259266	20386	63121	69644	58196	33298	13304	1317
2000	257267	19549	61127	70083	61208	31836	12134	1330
2001	253426	20008	61622	68528	60944	29729	11243	1352
2002	246714	19058	57534	66168	60604	31554	10547	1249
2003	223914	19489	50508	58781	52343	32749	9044	1000
	6483179	444422	1621817	1709373	1432574	942538	304784	27671

1. táblázat: A mesterséges terhesség-megszakítás számadatai az 1990-2003. években Romániában (korcsoportok szerinti bontásban)

Az 1990-ben végrehajtott 992265 terhesség-megszakítás számmal Románia, legalábbis átmenetileg, dicstelen világelső arányt ért el a nemzetek között. Bár mostanra csökkenő tendencia észlelhető a 2003. évben is hivatalosan még mindig 223.914 művi beavatkozással elvégzett terhesség-megszakítást jegyeztek Romániában, ami arányaiban az 1000

⁸ A Confident Alapítvány terhességi tanácsadó központ által év nélkül kiadott *Az abortusz és hatásai* c. szórólap. 1.

⁹ *Anuarul Statistic al României - 2004 serii de timp 1990 - 2003*, in: <
<www.insee.ro/analiz/2004/serii/2004.htm> (2005. november 5.).

élve világra hozott magzattal szemben még mindig 1056,5 kioltott életet jelent.

Abortuszkérdés a keresztény hagyományban

A keresztény hagyomány már az első századtól kezdve – napjainkig – szigorúan elutasította a művi terhesség-megszakítás minden formáját, és hangsúlyozta annak egyedülállóan súlyos erkölcsi mivoltát.

A szentírási szövegek nem tartalmazznak az abortuszra vonatkozó tilalmakat, ami arra vezethető vissza, hogy a „Biblia elejétől végéig az élet különböző formái iránti mély érzék és az Isten iránti tiszta érzék – bemutatásával – kinyilatkoztatja nekünk: az élet, amelyet az ember törhetetlen reménnyel keres, olyan szent ajándék, amelyben Isten feltárja misztériumát és nagylelkűségét.”¹⁰ Az élet Istentől származik, de az ember lehelete különleges módon is tőle van, hiszen hogy élőlényvé lehessen, maga Isten „orrába lehelte az élet leheletét” (Ter 2, 7), amelyet vissza is vonhatna magához és kimúlna minden élőlény (vö. Jób 34, 14; Préd 12, 7). Ezért Isten oltalma alá veszi az ember életét és tiltja a gyilkosságot (vö. Ter, 9, 5k.; Kiv 20, 13).

A kereszténység megjelenésének idején a görög és római világban ismerték és gyakorolták az abortuszt. A zsidó erkölcs ezzel szemben igen nagyra becsülte a családot és az egyéni életet, elítélte az abortuszt, de elismert bizonyos kivételeket. A keresztény tanítás, amely a személy és az élet értékét még erőteljesebben hangsúlyozta, és az a gondolat, hogy minden személynek halhatatlan lelke van, akit Isten teremtett, és aki visszatérhet Hozzá, néhány évszázad alatt átformálta a Római Birodalmat.

„Ne ölj ... ne hajtsd el a magzatot ...”¹¹ – fogalmazta meg először a 2. század elején kelt keresztény hitoktató tankönyv, a Didaché azt a tanítást, amelyet hasonlóképpen képvisel a görög egyházi írók közül Athenagorász, a latin írók közül pedig Alexandriai Kelemen, Tertullianus, Minutius Felix és Szent Ágoston, és amely egyházunkban mind a mai napig változatlan maradt.¹²

Az egyházi tanítóhivatal is ismételten és következetesen elutasította a terhesség-megszakítás gyakorlatát. Az Elvirai Zsinat 305 körül egész

¹⁰ *Biblikus Teológiai Szótár*, (szerk. LÉON-DUFOUR, Xavier és mások), Bp. 1986, 271. c.

¹¹ *Didaché 2, 2*, in: *Keresztény Írók III. (Apostoli atyák)*, szerk. VANYÓ, Bp. 21988, 94.

¹² Vö. SAGMEISTER, Reimund, *Abtreibung*, in: ROTTER, Hans – VIRT, Günter (szerk.), *Neues Lexikon der christlichen Moral*. Innsbruck 1990. 13–18; DIÓS István – MOLNÁRFFY Tibor, abortusz, in: *Magyar Katolikus Lexikon I. kötet, A-Bor* (szerk. DIÓS István) Bp. 1993, 16–24, itt 17.

életre szólóan eltiltotta a szentségektől az elkövetőt, ha házasságtörésből fogant magzatot ölt, sőt még a halál órájában sem engedélyezte a feloldozást.¹³ A katekumen nők házasságtörésből fogant magzatának megőlése esetén a zsinat enyhébb büntetést szabott, ezek keresztséget életük végére tolt ki.¹⁴ A pasztorálisabb hangvételű Ancyrai Zsinat 314-ben szintén elítélte azokat a nőket, akik megőlik paráznaságból fogant magzatukat, vagy azon igyekeznek, hogy elhajtsák, de enyhít a büntetésen tíz éves vezeklést írva elő.¹⁵

V. István pápa a *Consuluisti de infantibus* kezdetű levelében, amelyet Ludbertus mainzi érseknek 887-888 táján küldött, határozottan kijelentette: „ha valaki a méhben megfogant magzatot vetéléssel elpusztítja, az gyilkos.”¹⁶

1677-ben a leuveni egyetem teológiai karának a bajanizmusához közelálló képviselői elítélésre 116 különböző dogmatikai és erkölcsi tételt terjesztettek elő XI. Ince pápának, amelyek közül a pápa 65 olyan tételt választott ki, amelyeket szélsőséges erkölcsi tanításuk miatt elítélt. A pápa többek között elítélte azt a tételt, amely szerint „szabad a magzat vetélését előidézni, mielőtt azt lélek tölti be, nehogy a lányt, akiről észreveszik, hogy terhes, megöljék vagy rossz hírbe kerüljön.”¹⁷ Hasonlóképpen elítélték azt a tételt, amely szerint „igazolhatóknak látszik, hogy minden magzat (ameddig a méhben van) nem rendelkezik eszes lélekkel, és akkor jut először ennek birtokába, amikor megszületik: és következésképpen azt kell mondani, hogy egyetlen művi vetelés-

¹³ „LXIII. Ha egy asszony férje távollétében házasságtörő kapcsolatból fogant és a tette után megölte gyermekét, úgy határoztunk, hogy még élete végén sem szabad megadni neki a közösségben való részesedést, mert bünt bűnre halmozott.” Az Elvirai Zsinat kánonjai, LXIII. kánon, in: *Az ókeresztény kor egyházfegyelme* (Összeállította, a szövegeket fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Erdő Péter) (Keresztény Írók V., szerk. VANYÓ L.), Bp. 1983, 261.

¹⁴ Vö. LXVIII. kánon, uo. 262.

¹⁵ „XXI. Azok az asszonyok, akik paráználkodnak és megőlik újszülöttjüket, vagy azon igyekeznek, hogy magzatukat elhajtsák, a régi szabály szerint életük végéig ki vannak közsítve. Mi azonban enyhítettünk ezen, és azt határoztuk, hogy tíz évet töltsenek vezeklésben a megfelelő fokozatok szerint.” Az Ankürai Zsinat kánonjai (314), XXI. kánon, in: uo. 278.

¹⁶ V. (VI.) István pápa „*Consuluisti de infantibus*” levél Ludbert mainzi érseknek 887-888 között, in: *Hítvallások és az Egyház Tanítóhivatalának megnyilatkozásai*, FÍLA Béla és JUG László fordításának felhasználásával összeállította ROMHÁNYI Beatrix és SARBÁK Gábor. (Szerk. BURGER Ferenc) Bp. 2004, 670 (A továbbiakban DH)

¹⁷ A Szent Offícium 1679. március 2-án kelt rendelete által elítélt 65 tétel közül a 34., in: DH 2134.

ben sem követnek el emberölést.”¹⁸ Ez utóbbi nézet Johannes Marchus prágai orvos, 1635-ben közzétett tanítására hivatkozik, amely szerint a magzat csak akkor kap saját „eszese lelket”, amikor napvilágot lát.¹⁹

A megformált és meg nem formált magzatra vonatkozó megkülönböztetést végérvényesen IX. Pius pápa törölte el 1869-ben, és minden művileg előidézett magzatelhajtásért azonos büntetést, a kiközösítés szankcióját írta elő.²⁰

Az empirikus tudományok, mindenekelőtt az orvostudomány fejlődésével az élet továbbadására, illetve védelmére vonatkozóan egyre differenciáltabb kérdések merültek fel. A magzati élet veszélyeztetésével kapcsolatban a lyoni érsek 1884 májusában egy számára kétséges kérdést terjesztett elő a Szent Offíciumnak. Kérdésében arra keresett választ, hogy megengedett-e a „kraniotómia”²¹ nevű műtéti beavatkozás,

¹⁸ Uo. 35. tétel in: DH 2135.

¹⁹ Ennek az álláspontnak a kialakulását hosszú teológiai vita előzte meg. Az emberi élet kezdetét illetően a keresztény teológiában az első századoktól kezdve főként az élet kialakulásával kapcsolatos empirikus kutatások hiánya, illetőleg a hiányos fiziológiai ismeretek miatt több különböző, alapvetően filozófiai fejtegetésre támaszkodó, eltérő vélemény alakult ki. Ebben a tekintetben a lélek eredete jelentett problémát. Origenész és a priszciillánusok a preegzisztencializmus tanát vallották, amely szerint a már előzetesen létező lélek a nemzés után egyesül az emberi embrióval. Az áteredő bűnnel kapcsolatban került a viták középpontjába a generacionizmus, amely nézet szerint a lélek a nemzés következtében a testtel egy időben, azonos módon a szülők által alakul ki. A középkorban azután a kreacionizmus nézete vált uralkodóvá, amely szerint a lelket közvetlenül Isten teremti, és a nemzés aktusában a szülők által létrehozott testbe adja.

Az emberi lélek teremtésének és belehelésének az időpontját illetően azonban eltérő vélemények alakultak ki. Aquinói Szent Tamás Arisztotelész gondolkodására alapozva a fokozatos, szakaszokban kibontakozó lélekfejlődést, az ún. szukcesszív animációt tanította. Véleménye szerint a magzat nem rendelkezik kezdettől fogva emberi lélekkel, hanem fokozatosan vegetatív, szentitív és racionális lélekformák követik egymást, mert a még ki nem alakult magzati élet nem bírja el az isteni eredetű lelket, az animát, ehhez a magzatnak 40 naposnak kell lennie, ha férfi, és 80 naposnak, ha nő. Ez a minősítés még nyilván nem jelentette azt, hogy a magzatot el lehet pusztítani, de emberölésnek csak a már kialakult lélekkel rendelkező magzat művi eltávolítása számított; azt megelőzően Tamás „csak” súlyos bűnről beszél. Ezzel szemben Nagy Szent Albert a biológiai élettel egyszerre bekövetkező lélektől-áthatottságot, az ún. szimultán animációt tanította, amelyet a lélek funkcióinak megfelelő fejlődés követ.

Az erőteljesebben érvényesülő tomista hatás vezetett oda, hogy a 13. században – bár továbbra is töretlen maradt a magzatölés tilalma – a közvélemény elfogadta, hogy a lélek még nincs jelen a magzat megformálódását megelőzően, és ezért csupán a formát nyert magzat megölését tekintették emberölésnek.

²⁰ Vö. WILLKE, J. C. – WILLKE, B., *Abortusz. Kérdések és válaszok*, Bp. 1998, 209–210.

²¹ A művi vetélés előidézésének egyik hagyományosan gyakorolt formája. A meg nem született magzat feldarabolását hagyományosan embriotómiának nevezték, amit annak

amikor tudniillik ha „azt elhagyják, az anya és a magzat meghal, ellenben ha azt megengedik, az anyát meg lehet menteni, még ha a magzat el is pusztul.”²² A Szent Officium válaszában elutasította ezt a sebészeti beavatkozást, majd 1889. augusztus 14-én a cambrai érsek hasonló jellegű kérdésére válaszolva kiegészítette az elutasítást: „A katolikus iskolákban biztos meggyőződéssel nem tanítható, hogy az a sebészi beavatkozás, amelyet 'kraniotómiá'-nak neveznek megengedhető lenne; ahogy ez 1884. május 28-ik napján megerősítést nyert és (hasonlóan) bármilyen más, a magzat vagy az anya halálához közvetlenül vezető sebészeti operáció”²³.

A nehezen elfogadható válasz nyilván gondot jelentett a cambrai érseknek, mert 1895-ben újra a Szent Officiumhoz fordult, most már egy konkrét kázussal – még inkább kisarkítva a kérdést. Előterjesztésében arra hivatkozott, hogy egy orvos egy súlyos beteg nő halálos betegségének okaként a terhességet, azaz a magzatnak a méhben való jelenlétét diagnosztizálta. Ennek következtében csak a magzatelhajtás mutatkozott járható útnak az anya élete megmentésére. Ezt olyan eszközök és operációk alkalmazásával hajtotta végre, amelyek önmagukban nem arra irányultak, hogy megöljék a magzatot, azonban a magzat fejletlensége miatt a nyilvánvaló következmények tudatában járt el. Kérdés, hogy „vajon az ismertetett operációkat a mondott körülmények megisméltődése mellett biztosan felújíthatja-e?” A Szent Officium 1895. július 24-én kelt válasza – a korábbi, hasonló rendelkezésekre való hivatkozással – rövid és egyértelműen nemleges volt.²⁴

A sinaloi (Mexikó) püspök 1898-ban fordult hasonló jellegű, a magzat méhből való eltávolításának módszereire vonatkozó kérdéssel a Tanítóhivatalhoz. Ezt teljes terjedelmében idézzük:

„1. kérdés: Megengedett lesz-e a szülés siettetése, ahányszor az asszony (medencéjének) szűk mivolta miatt a magzat kijutása a maga természetes idejében lehetetlenné válnék?

függvényében, hogy a magzat melyik részén kezdődött a földarabolás, vagy a magzat kisebbitése abból a célból, hogy eltávolítása lehetségessé váljék, különböző elnevezésekkel illeték. Így a fej megfűrésát nevezték kraniotómiának vagy *capitas perforation*nak. Ez a művelet azt a célt szolgálta, hogy a koponya az agyvelő kiürítésével összenyomhatóvá váljon. Vö. *Embriotómia*, in: *Révai Nagy Lexikon az ismeretek enciklopédiája*, VI. kötet Duc-Etele, Bp. 1912, 456.

²² DH. 623. old.

²³ DH 3258.

²⁴ Vö. DH 3298.

2. Ha az asszony szűk mivolta olyan, hogy még az idő előtti szülés sem számítható lehetségesnek, szabad lesz-e vetélést előidézni vagy a maga idején császármetszést végrehajtani?

3. Megengedett-e a hasmetszés (laparotomia), amikor méhen kívüli terhességről van szó, vagy, ha olyan embriókról van szó, amelyek nem a szokott helyen fogantak meg?”

A Tanítóhivatal válasza 1898. május 4-én (a pápa által május 6-án megerősítve) a következő:

„Ad 1. A szülés siettetése önmagában nem tilos, ha jogos okokból hajtják végre, és abban az időben és olyan módszerekkel, amelyek alkalmazásakor rendes körülmények között az anya és a magzat életére tekintettel vannak.

Ad 2. Az első részt illetően: nem, a vetélés tiltott voltáról kiadott, 1895. július 24-én, szerdán kelt rendelet értelmében. – Ami pedig a második részt illeti: semmi sem áll útjában annak, hogy az asszonyt, akiről szó van, a maga idejében császármetszésnek vessék alá.

Ad 3. Ha a szükség arra kényszerít, meg van engedve a hasmetszés, hogy az anya öléből a nem a szokott helyen fogant magzatokat kivegyék, amennyiben minden lehetséges módon komolyan és alkalmas módszerekkel vigyázzanak úgy a magzat, mint az anya életére.”²⁵

A Tanítóhivatal válaszában egy több évszázados vita végére tett pontot, szűkítve az erkölcssteológusok véleményét. Nápolyi János a 12. században az anya életének veszélyeztetettsége esetén a terhesség-megszakítást megengedhetőnek tartotta. Az ő munkásságára támaszkodva Thomas Sanchez dolgozta ki a 17. század elején az anya életmentése érdekében történő terhesség-megszakítás elméleti alapját. Az anya életének veszélyeztetettsége esetén, ha a magzat „átmeneti állapotban van” (a fogamzástól számított 40., illetve 80. nap előtt), úgy megengedett a magzatelhajtás. Ha azonban a magzat már „lelkesült” állapotban van, akkor tilos a közvetlen magzatölés szándéka. Ilyen esetben a beavatkozás közvetlenül csak az anyai élet megmentésére irányulhat, nem pedig a magzat élete ellen. Ligouri Szent Alfonz rendszerező erkölcssteológiájában átveszi a kialakult nézetet, és napjainkig ez egyházunk álláspontja a kérdésben, azzal a fenti megszorítással, hogy az anya életének veszélyeztetettsége esetén is csak

²⁵ DH 3336–3338.

a „nem a szokott helyen fogant” magzatok, tehát a méhen kívüli terhesség esetén tartja a magzat eltávolítását elfogadhatónak.²⁶

XI. Pius, XII. Pius és XXIII. János pápák hasonló értelemben tárgyalták a kérdést.

A 2. vatikáni zsinat a *Gaudium et Spes* kezdetű konstitúciójában figyelmeztet, hogy „Az életet tehát a fogantatástól kezdve a legnagyobb gonddal oltalmazni kell: az abortusz és a csecsemőgyilkosság szégyenletes gáztett.”²⁷

VI. Pál a *Humanae Vitae* kezdetű enciklikájában²⁸, II. János Pál pápa a *Familiaris Consortio* dokumentumában²⁹ tanít hasonló értelemben. Nem csupán a terhesség-megszakítást, de benne való közreműködést is súlyos bűnnek minősítik.

II. János Pál pápa az *Evangelium Vitae* kezdetű, az emberi élet sérthetetlenségéről 1995-ben kiadott enciklikájában ad átfogó tanítást az emberi étellel kapcsolatos kérdésekről. Az egyház történelmében kimutatható tan- és fegyelembeli egyöntetűségére hivatkozva a pápa nyomatékosan hangsúlyozta: „Éppen ezért, azzal a tekintéllyel, amelyet Krisztus adott Péternek és utódainak, közösségben a katolikus Egyház Püspökeivel, megerősítem, hogy az ártatlan emberi élet közvetlen és szándékos kioltása mindig súlyosan erkölcsstelen.

E tanítást – mely azon íratlan törvényen alapszik, melyet az értelem világosságával minden ember megtalál a saját szívében – megerősíti a Szentírás, folyamatosan továbbadja az Egyház Hagyománya és hirdeti a rendes és egyetemes Tanítóhivatal.”³⁰ Ugyanakkor a pápa figyelmeztet arra, hogy az anya mellett gyakran más személyek is felelősek a meg nem született gyermekek haláláért. A gyermek apjának a felelősségét hangsúlyozza, amely az aktív részvétel mellett abban is megnyilvánulhat, hogy a nőt „magára hagyja a terhesség nehézségeivel”³¹. A tágabb rokonság és baráti kör részéről megnyilvánuló kényszerítő pszichikai nyomás jelentőségére utalva rámutat a pápa, hogy „ilyen esetekben az erkölcsi felelősség elsősorban azokat terheli, akik közvetlenül vagy

²⁶ JOBBÁGYI Gábor, *A méhmagzat életjoga*, Bp. 1997, 71.

²⁷ GS 51, in: A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai (SzlT.), Bp. 2000.

²⁸ Vö. HV 14, in: VI. Pál pápa *Humanae vitae* kezdetű enciklikája a helyes születésszabályozásról, Róma, 1968.

²⁹ Vö. FC 30, in: II. János Pál pápa *Familiaris consortio* apostoli buzdítása a keresztény család feladatairól a mai világban, Bp. 1982.

³⁰ II. János Pál pápa *Evangelium Vitae* kezdetű enciklikája az emberi élet sérthetetlenségéről 57, 1995, in: <<http://www.katolikus.hu/roma/pe27.html>> (2005. okt. 20).

³¹ EV 59.

közvetve abortuszra készítették az asszonyt³². De hasonlóképpen felelősség terheli az orvosokat, az ápoló személyzetet, akik a halál szolgálatába állítják tudásukat, valamint a törvényhozókat, akik megszavazzák az abortuszt engedélyező törvényt, akik a nemi szabadságot és az anyaságot lekicsinylő szellemet terjesztik, az abortuszt támogató és terjesztő nemzetközi intézmények, alapítványok és társaságok.³³

A pápa az enciklikában kitér a magzati vizsgálatok kérdéskörére is, erkölcsileg kifogástalannak mondvá azokat, amennyiben a magzat számára szükséges gyógyító beavatkozás céljával történnek. De nyomatékosan figyelmeztet a fennálló veszélyre, hogy „gyakran teremtenek alkalmat az abortusz javaslására és végrehajtására”³⁴. Az eugenetikus (fajnemesítő) abortusz ugyanis „olyan lelkületből fakad, amely az életet csak bizonyos feltételekkel fogadja el, és elutasítja, ha sérült, fogyatékos vagy beteg”³⁵.

Az abortusz-indikációk kérdése a mai erkölcszociológiában

Az abortuszkérdés kortárs erkölcszociológiai megítélése a természet-tudományos eredményekre támaszkodik, amelyek azt mutatják, hogy a foganással új emberi élet keletkezik, és a magzat nem csupán az anyai test része. Mivel továbbá a meg nem született élet egy ártatlan emberélet, érinthetetlennek kell tartani. Ezért a katolikus erkölcszociológia elutasítja a magzatelhajtás minden direkt formáját, valamint a magzatelhajtáshoz való minden formális és közvetlen hozzájárulást.

Eppen ezért „a magzatelhajtással kapcsolatban etikai szempontból legfőljebb csak ott bocsátkozhat vitába, ahol konkrét és bonyolult esetek gyakorlati megoldásánál különféle súlyos érveket lehet felsorakoztatni”³⁶. Hiszen jelentkezhetnek olyan konfliktushelyzetek, amelyek esetén differenciáltabban kell megközelíteni ezt a kérdést. Ilyen összefüggésben merülhet fel az indikációk mérlegelése.³⁷ A megoldást a „javak mérlegelése” alapján keresik. Mivel azonban az ember Istentől függ nem rendelkezhet tőle függetlenül sem a maga, sem pedig más élete fölött.

³² Uo.

³³ Vö. uo.

³⁴ EV 14.

³⁵ Uo.

³⁶ ROTTER, Hans, Krisztusi cselekvés. Alapja és sajátos jellege, Eisenstadt 1980, 71.

³⁷ Az olyan okokat, amelyek a direkt magzatelhajtást állítólag vagy ténylegesen szükségesnek tüntetik fel, hagyományosan indikációknak nevezzük.

A magzatelhajtás a javak mérlegelése alapján csak olyan esetekben lehet megfontolás tárgya, ha ezzel egy nagyobb, vagy legalább egyenlő értéket védelmeznénk.

A legsúlyosabb ilyen konfliktushelyzet az ún. „egészségügyi vagy orvosi indikáció” esete, amikor az édesanya és a meg nem született magzat élete olyan konkurenciába kerülnek, hogy csak egyik menthető meg a kettő közül. Egyházunk Tanítóhivatala az újszolasztikus érvelést tette magáévá, amely szerint az ártatlan élet direkt módon való kioltása semmilyen körülmények között nem megengedett. Ismételten azt az álláspontot hangsúlyozta, hogy az édesanya életének megmentése az ártatlan magzatelet árán erkölcsileg elutasítandó. Az önvédelem joga a magzatelhajtás megengedésére az egészségügyi indikáció esetén nem releváns, mert eltekint attól, hogy a gyermek nem jogtalan támadó. Hasonló módon alaptalan „a javak mérlegeléséről” beszélni, ami az édesanya életét nagyobbra értékelné a gyermek életénél. Sem az édesanya, sem pedig a gyermek élete nem tartható értékesebbnek, ezért minden eszközt meg kell ragadni mindkét élet megmentése érdekében.

Ha mégis az a kilátástalan konfliktushelyzet alakulna ki, amelyben élet élet ellen áll, ebben az esetben napjaink erkölcsteológusainak a véleményében többnyire konszenzus ismerhető fel, amely megegyezik abban, hogy előnyben részesíthető a megmenthető élet a hosszú távon amúgy is menthetetlen étellel szemben.

Az eugenetikuss, vagy fajnemesítési indikáció azokban az esetekben javallja vagy mutatja tanácsosnak a magzatelhajtást, amikor súlyos fejlődési rendellenességgel, vagy örökölt betegséggel terhelt utód születése várható. Attól eltekintve, hogy a terhesség-megszakítás esetén egy ártatlan élet kioltása történik, ellenérvként szolgál az a tény is, hogy a magzat egészségi állapotára vonatkozó előrejelzések sok esetben csupán valószínűségi jelleggel bírnak. Az olyan esetekben, amikor sikerül a fejlődési rendellenességet erkölcsi és orvosi bizonyossággal előre jelezni, még ezekben az esetekben sem mondható a fogyatékos élet értéktelennek. A nemzetiszocialista német állam fajideológiájának történelmi példája mutatja, hová vezethet egy ilyen gondolkodásmód. Az életnek, mint alapvető értéknek, és mint a személyes emberi élet alapvető előfeltételének elsőbbsége van a bizonyos részterületeken várható életminőséggel (egészség) szemben.

A kriminológiai, vagy etikai indikáció egész sor okot sorol fel a magzatelhajtás megokolásaképpen. Ilyen okok lehetnek a köztisztélet elvesztése házasságon kívüli terhesség esetén, vagy az olyan édesanya

szükséghelyzetében, akinek a magzata bűnügyi eset, nemi erőszak következtében nyert életet, vagy akire akarata ellenében erőszakolták rá a gyereket. Bármennyire nyilvánvaló és érthető is egy ilyen nő szükséghelyzete, utalnunk kell arra, hogy az ilyen konfliktushelyzetek feloldására más megoldás is kell, hogy legyen, mint a meg nem született magzat megölése, és ez az átfogó felebaráti szeretet megnyilatkozásában (az édesanya elfogadása, erkölcsi és anyagi támogatás a környezet részéről) válik kézzelfoghatóvá.

A szociális, vagy társadalmi indikációval azokat a konfliktushelyzeteket jelöljük, amikor a meg nem született gyermek a család számára túl nagy gazdasági és társadalmi megterhelést jelent. Ezzel kapcsolatban is azt kell mondanunk, hogy az élet, mint alapvető jó előnyt kell, hogy élvezzen az életminőségre épülő szempontokkal szemben, és az önvédelmi szükséghelyzet feloldására való törekvés soha, semmilyen körülmények között nem juthat el egy ártatlan élet kioltásáig.³⁸ Ebben az esetben is az életminőség szempontjából javítható javak kerülnek szembe az élet alapvetően visszafordíthatatlan kioltásának tényével. Éppen ilyen igazán súlyos konfliktushelyzetekben van fokozott szükség a környezet, a társadalom, és az állam segítségére, ami csak hatékony öneveléssel és egy hatékony társadalompolitikával oldható meg.

Az egyház akkor sem akar ítélni, amikor fájdalmas igazságokat kell kimondania, tudatában van viszont annak, hogy híven kell közvetítenie Isten akaratát. Ugyanakkor együtt szenved a szenvedőkkel. A végső szó az irgalomé. Ezt fogalmazza meg csodálatosan II. János Pál pápa az *Evangelium Vitae* kezdetű enciklikájának abortuszról szóló fejezetének befejező soraiban: „Külön szeretnék hozzátok fordulni, akik abortuszon estetek át. Az egyház tudja, hogy mi minden befolyásolhatta döntéseteket, és biztos abban, hogy sokszor fájdalmas, esetleg drámai volt a döntés. A lelketeken esett seb valószínűleg még mindig nem hegedt be. Valóban, ami történt, mélységesen igazságtalan dolog volt és marad. De ne bátortalanodjatok el és ne hagyjatok föl a reménnyel! Sokkal inkább próbáljátok megérteni a maga igazságában azt, ami történt. Ha még nem tettétek volna meg, alázattal és bizalommal nyíljatok meg a bűnbánatra: az irgalmasság Atyja vár titeket, hogy megbocsásson és megbékítsen a bűnbánat szentségében. Akkor majd

³⁸ XI. Pius, *Casti connubii* kezdetű enciklikája a keresztény házasságról, III. 1. b. in: <http://www.katolikus.hu/roma/casti.html#N2> (2005. nov. 2)

megértitek, hogy semmi sincs elveszve, s még a gyermekektől is bocsánatot kérhettek, aki most az Úrban él. Barátok és szakemberek segítségével fájdalmas tapasztalatotok tanúságával ti magatok lehettek mindenki élethez való jogának leghatásosabb védői. Az élet melletti kiállításokkal, amit esetleg egy új élet születése koronáz meg, s a közelemben lévő rászorulókat elfogadásával és gondozásával az emberi élet új szemléletének művészei lehettek.”³⁹

³⁹ EV 99

